

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д. изк. Свилен Стефанов за дисертационен труд на доц. Маня Иванова Вапцарова на тема *Отношението „интерпретация – възприятие“ в контекста на абстракционизма* за присъждане на образователна и научна степен „доктор“.

Доц. Маня Вапцарова е преподавател в катедра „Сценография“ на НХА. Нейният дисертационен труд е подготвен в свободна форма на подготовка с научен консултант проф. Красимир Вълканов.

Трудът съдържа 201 страници. В библиографията са цитирани 92 заглавия на български, английски и френски, които имат пряко отношение към темата на дисертацията. Тя методически правилно започва с „Въведение“, което включва изясняването на предмета и целите на изследването, както и неговата методология. Там е изтъкнато, че изборът на ранната абстрактна живопис от началото на ХХ век като основен обект на изследването е продиктуван от ролята, която представителите на това художествено направление изиграват в развитието на изобразителното изкуство.

Съвсем коректно са изяснени основните понятия във връзка, с които докторантът работи. Изключително добро впечатление прави интерпретацията на абстракционизма във философията, литературата, музиката, семиотиката, психологията, изобразителните изкуства. Амбициозно е начинанието да бъдат изяснени начините и нивата на въздействие на картината върху зрителя: въздействието на символа и знака на съзнателно и на подсъзнателно ниво. Ето какво пише автора още в увода си: „Отделните тълкувания на абстрактното (независимо от разнопосочността на смисъла) представляват разделима, взаимосвързана цялост. Същността им е неустойчива и е готова във всеки момент

да се разпадне на отделни интерпретации, като отново се прегрупира и оформи в ново обобщено тълкувание. Този процес е същностен за механизма на мисленето и сигурно поради това за човека е толкова привлекателно преминаването от смисъл в смисъл. Навярно това е една от причините, поради които и до днес към абстрактното изкуство продължава да се проявява устойчив интерес“.

Особен интерес за читателя на този текст представлява изясняването на условията и предпоставките за появата на абстракционизма. От историческа гледна точка съм напълно съгласен с използваната периодизация (базирана върху Дора Валие). Правилно е изтъкната ролята на Вилхелм Вордингери и неговата ключова книга „Абстракция и вчувстване“.

Изследването става все по-задълбочено от момента, в който абстрактната картина е интерпретирана като съвкупност от формални елементи и смислови измерения – размери, отношение фигура – фон, знаковост, композиция (динамика, статика, контрасти, хармонии). Разгледана е формата като доминиращ фактор на композицията (линеарност, масивност, фрагментарност, монолитност).

Изтъкнати са някои от основните исторически характеристики и опозиции в абстрактното изкуство, свързани с връзката с природните форми, степените на остатъчна фигуративност, и особено важната дихотомия абстрактност – информел. Тук в дисертацията е разгърнат един възможен формален анализ, доколкото е обозначен като „Характеристика на картинното пространство“. Тук са включени проблемите за двумерното, тримерното, смесеното пространство, обратната перспектива; цветът като носител на емоции и градивен елемент на картината; светлината, като градивен и организиращ елемент; текстурата като средство за преструктуриране на пространството; движението и ритъмът в картинното пространство.

В следващата четвърта част следва описание на различните интуитивни или рационални подходи към формата – деформации, хиперболизации. Особено важна е частта за изведената чрез рационална формалистичност геометрична абстракция. Следват подходите към деформациите и хиперболизациите в цвета, обвързването между форма и цвят, експресивният цвят и еманципирането на цвета от формата. По същият начин е подходено и към проблемът за пространството – деформации, функционалност, архитектурност, структурност.

Всичко дотук в дисертационния труд на доц. Маня Вапцарова е добре структурирано, като следва по-интересната (поне за мен) част, която разглежда моментът на интерпретацията на художественото произведение. Темата за художника като посредник между действителността и зрителя е ключова за разбирането на природата на изкуството като цяло. Историята на теорията на изкуството познава тези, според които не изкуството подражава на природата, а природата на изкуството, тъй като човекът възприема света през даден културен код, какъвто всъщност е изкуството. Затова е особено важна главата „Зрителят като интерпретатор (декодиране)“ и съвсем неслучайно докторантът е я оставил на финала на своето научно съчинение. Там, чрез гледните точки на ред водещи учени, най-вече от сферата на психологията на изкуството, Маня Вапцарова доказва зрителния релативизъм, присъщ на абстрактното изкуство, но и ролята, която подобни форми на изкуство добиват, когато се срещнат с един не-враждебно настроен зрител. В края на краищата, абстрактното изкуство е едно културно богатство, което както отбелязва докторанта – още не може да се разбере дали е форма на отчуждение или е начин на хуманизиране на света. Тук можем да си спомним двете противоположни тези – на Хосе Ортега и Гасет и неговата „Дехуманизация на изкуството“, а от друга – на Майър Шапиро „За хуманността на абстрактната живопис“.

Ето защо в заключението докторантът не стига до категорични изводи, а предпочита да остави един „отворен финал“, който очевидно е провокиран от спецификите на самото абстрактно изкуство. Склонен съм да приема подобна финализираща позиция – темата на изследването я позволява.

В заключение може убедено да се каже, че дисертационният труд на Маня Вапцарова притежава всички необходими качества за защитата на научната и образователна степен „доктор“. Трудът притежава и образователни и научни достоинства, като го намирам за изключително полезно четиво за студентите (а защо не и за преподаватели) в НХА и по тази причина препоръчвам катедра „Сценография“ да го предложи за издаване в Конкурса за научна и художественотворческа дейност на НХА.

Проф. д. изк. Свилен Стефанов

17. 07. 2013 г.